

ДОПОМОГА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ ЯК ВТІЛЕННЯ ІДЕЇ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

THE EU'S ASSISTANCE TO UKRAINE DURING THE WAR AS AN EMBODIMENT OF THE IDEA OF SOCIAL STATEHOOD

Процюк І.В., д.ю.н., професор,
завідувач кафедри теорії права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Бойчук Д.С., к.ю.н.,
доцент кафедри права Європейського Союзу

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Російська агресія проти України, розпочата 24 лютого 2022 р., ознаменувала початок найбільшої гуманітарної кризи в Європі після Другої світової війни. Протягом перших місяців війни кількість українських біженців в держави-члени ЄС перевищила 4 мільйони, що удвічі перевищує загальну кількість прибулих до Європи під час сирійської міграції (2015 р.). Це зумовило нагальну потребу у наданні Європейським Союзом спеціальної гуманітарної та системної допомоги як Україні, так і її громадянам (переважно жінки з дітьми), які вимушені були переїхати до європейських країн.

Протягом перших тижнів від початку війни в Європейському Союзі не було ухвалено жодних системних рішень, а тому допомога біженцям надавалася ситуативно на низовому рівні (особиста ініціатива громадян ЄС), оскільки була потрібна негайна гуманітарна допомога. Однак згодом виникла потреба у системній допомозі, яка б дозволила українським біженцям стати самодостатніми і дозволила б їм працювати, що потребувало вирішення питання стосовно догляду за дітьми (відсутність чоловіків ускладнювало це завдання). Щоб впоратися з ситуацією, Рада ЄС ухвалила рішення щодо застосування Директиви від 20 липня 2001 р. № 2001/55/ЄС, а парламенти окремих держав-членів, зокрема Польщі, були вимушені внести низку змін до національного законодавства з метою надання допомоги біженцям (переважно жінкам і дітям) з України. Співпраця країн ЄС з українською владою відбувається на всіх етапах і передбачає надання допомоги українцям у забезпеченні їх першочергових мінімальних основних потреби в умовах війни.

На вирішення питання щодо соціального захисту українців як в Україні, так і біженців на території Європейського Союзу, опосередковано позитивно впливають рішення щодо фінансової допомоги Україні, які ухвалюються на засіданнях «фінансового Рамштайну». При цьому ключовою ідеєю політики ЄС щодо відновлення України є «відновити краще, ніж було».

Ключові слова: Європейське соціальне співтовариство, соціальна держава, біженці, соціальний захист біженців, соціальна допомога, тимчасовий захист, Європейський Союз, Україна.

Russia's aggression against Ukraine, which began on February 24, 2022, marked the beginning of the largest humanitarian crisis in Europe since World War II. During the first months of the war, the number of Ukrainian refugees to EU member states exceeded 4 million, which is twice the total number of people who arrived in Europe during the Syrian migration (2015). This has led to an urgent need for the European Union to provide special humanitarian and systemic assistance to both Ukraine and its citizens (mostly women with children) who were forced to move to European countries.

During the first weeks of the war, no systemic decisions were made in the European Union, and therefore, assistance to refugees was provided on an ad hoc basis at the grassroots level (personal initiative of EU citizens), as immediate humanitarian aid was needed. However, later on, there was a need for systemic assistance that would allow Ukrainian refugees to become self-sufficient and allow them to work, which required solving the issue of childcare (the lack of men complicated this task). To cope with the situation, the EU Council decided to apply Directive 2001/55/EC of July 20, 2001, and the parliaments of some member states, including Poland, were forced to make a number of changes to national legislation to assist refugees (mostly women and children) from Ukraine. The EU countries cooperate with the Ukrainian authorities at all stages and provide assistance to Ukrainians in meeting their priority minimum basic needs in the context of war. The issue of social protection of Ukrainians both in Ukraine and refugees in the European Union is indirectly positively influenced by decisions on financial assistance to Ukraine, which are made at the meetings of the «financial Ramstein». At the same time, the key idea of the EU's policy on Ukraine's recovery is «to restore better than it was».

Key words: European Social Community, welfare state, refugees, social protection of refugees, social assistance, temporary protection, European Union, Ukraine.

Постановка проблеми. Об'єднана Європа, перед обличчям нових викликів і загроз, прагне створити нові механізми для захисту людей, які цього найбільше потребують. З перших днів російської агресії проти України Європейський Союз, який є не лише політичним і економічним об'єднанням, але й представляє собою Європейське соціальне співтовариство, координує зусилля держав-членів щодо надання допомоги українським біженцям. Держави-члени ЄС надають тимчасовий захист переміщеним особам, які вимушені були залишити свої домівки через загрозу їх життю і безпеці. Більшість українських біженців – це жінки з дітьми, яким вони в такий спосіб намагаються зберегти життя і здоров'я, а також забезпечити «нормальне» дитинство, надати можливість продовжувати отримувати освіту в мирних умовах.

З самого початку війни – 4 березня 2022 р. ЄС ввів у дію Імплементативне рішення Ради ЄС 2022/382 про тимча-

совий захист¹, що надало переміщеним особам з України, які рятуються від війни, певні права в ЄС, включно з правом на проживання, житло, медичне обслуговування, доступом до ринку праці та освіти для дітей². Відтоді держави-члени ЄС надали тимчасовий захист близько 4 мільйонам українців.

Протягом 2022–2023 рр. Європейська комісія виділила біля 700 млн. євро на програми гуманітарної допомоги в Україні, які реалізуються гуманітарними парт-

¹ Імплементативне рішення Ради (ЄС) 2022/382 від 4 березня 2022 року що встановлює наявність масового напливу переміщених осіб з України у розумінні статті 5 Директиви 2001/55/ЄС та запроваджує тимчасовий захист. URL: <https://drive.google.com/file/d/1XoZzuVmqu3MuC1vAs6VgrvRZKBvc9h4U/view>.

² У даному документі зазначається: «захист є найбільш доцільним інструментом в нинішній ситуації. З огляду на екстраординарну та виняткову ситуацію, ураховуючи військове вторгнення Російської Федерації в Україну та масштаб напливу переміщених осіб, тимчасовий захист має забезпечити їм можливість реалізувати гармонізовані права в межах Союзу, який пропонує належний рівень захисту».

нерами на місцях. Відповідно до пріоритетів уряду України, гуманітарна допомога ЄС полягає у наданні житла, багатопільової фінансової підтримки, захисту, охорони здоров'я³, продовольчої допомоги, освіти у надзвичайних ситуаціях, а також водопостачання та санітарії. Також понад 90 000 тонн допомоги у натуральній формі було доставлено в Україну від держав-членів ЄС та партнерів через Механізм цивільного захисту ЄС. Не менш значущою є допомога ЄС у захисті населення, як внутрішньо переміщених осіб, так і громад, що їх приймають, а також підтримка малого і середнього бізнесу і сільського господарства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняні науковці, аналізуючи діяльність Європейського Союзу в умовах російсько-української війни, звертають увагу на інструменти захисту тих чи інших груп населення, які використовуються ЄС і державами-членами⁴. Це стосується насамперед надання допомоги найбільш ураженим групам населення, громадянам України, які втратили свої домівки через війну або просто шукають прихистку і тимчасового захисту від воєнних дій, які розгорнулися на території, де вони проживають. Питання соціального захисту соціально вразливих верств населення досліджують Бойчук Д., Голубенко Т., Дуля А., Комарова Т., Курмаз А., Мачульська О., Прощук І., Трагнюк О., Юзефік С., Яблонська-Бонса Й., Яковюк І., та багато інших вітчизняних правників. Разом з тим проблему соціального захисту під час війни не можна вважати належним чином розробленою, що зумовлює її актуальність.

Виклад основного матеріалу. З початком російської агресії проти України ЄС стикнулася з новими викликами (насамперед масовий наплив біженців), які потребують невідкладного вирішення. Механізми соціальної допомоги та соціального захисту українців, які постраждали від війни, вироблялися поступово та спільними зусиллями інститутів ЄС і національними урядами держав-членів. Найважливішим результатом стало надання українцям тимчасового захисту («temporary protection») у розумінні статті 5 Директиви 2001/55/ЄС.

Право на соціальний захист та соціальну допомогу визнано одним з найважливіших прав людини як на рівні міжнародного права, так і права Європейського Союзу. Кожна людина має право на соціальне забезпечення, соціальну допомогу, достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло тощо, яке забезпечується за допомогою національних зусиль відповідно до структури і ресурсів кожної держави, а також міжнародного і регіонального співробітництва.

В рамках Європейського соціального співтовариства держави-члени беруть на себе зобов'язання співпрацювати з метою забезпечення кожній людині, що перебуває на її території, можливості користуватися правом на соціальне забезпечення, соціальну допомогу, аби підтримувати гідний та достатній життєвий рівень, вільний розвиток людини в економічній, соціальній та культурних сферах.

Під соціальним забезпеченням прийнято розуміти систему заходів, спрямованих на матеріальне забезпечення людини від можливих соціальних ризиків (хвороба, інвалідність, старість, народження дитини та догляд за нею, безробіття тощо). Соціальні ризики – це поняття досить

широке⁵. Соціальні ризики не зводяться до лише втрати заробітку (соціальні ризики можуть мати різну первинну природу свого походження (економічну, політичну, фізіологічну, демографічну тощо)). Втрата матеріального забезпечення є важливою, проте не єдиною його ознакою. Соціальний ризик може обумовлювати втрату соціального статусу, соціальну неадаптованість, втрату засобів до існування (не виключно заробітної плати, і не лише у рамках трудових відносин). Як наслідок, перелік соціальних ризиків не є вичерпним, адже з розвитком суспільних відносин можуть з'являтися нові види соціальних ризиків [2, с. 50].

Особливість соціального ризику полягає в тому, що лише його фактичне настання та спричинення негативної дії може розглядатися як підстава для виникнення соціально-забезпечувальних правовідносин. Це означає, що підставою для надання соціальної допомоги українським біженцям з боку держав-членів ЄС їх неспроможність власними зусиллями забезпечити своє існування, підтримувати мінімально необхідний рівень життя для себе та своїх близьких.

За даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців кількість біженців з України, зареєстрованих для тимчасового захисту або в аналогічних національних схемах захисту в Європі, станом на 28 березня 2023 р. перевищило 5 млн осіб. Вказані цифри свідчать про те, що українці не відчують гарантованої захищеності, аби повернутися до свого звичного життя в Україні. Багато хто з біженців почав будувати нове життя в ЄС – за даними соціологічних опитувань після завершення війни мінімум 10% біженців не мають намір повернутися до України [3]. Однією з причин цьому є соціальні гарантії (право на соціальне (безоплатне) житло; безоплатну медичну допомогу, що покриває страхова компанія; оплачувану працю тощо), отримані українцями від ЄС. Статус «тимчасового захисту» тим і відрізняється від статусу просто «біженця», що ЄС висловлює довіру українцям і дає змогу законно працювати на своїй території задля забезпечення гідного рівня життя для себе та своїх близьких.

4 березня 2022 р. Рада ЄС ухвалила рішення щодо застосування Директиви від 20 липня 2001 р. № 2001/55/ЄС [1]. Ця Директива оминає традиційно переважану процедуру надання притулку (отримання статусу біженця/додаткового захисту) і пропонує швидкий і спрощений шлях для отримання захисту в державах-членах ЄС. Тимчасовий захист не означає те саме, що й отримання статусу біженця, відповідно до Конвенції про статус біженців (1951 р.) [4], який надає права, аналогічні посвідці на проживання. Втім, особи, які отримали тимчасовий захист в ЄС, можуть подати заявку на отримання статусу біженця.

У двадцяти державах-членах ЄС, куди приїхало найбільше українських біженців, їм надано широкий перелік соціальних прав: дозвіл на проживання на період тимчасового захисту, а також доступ до: роботи; освіти; забезпечення житлом; соціального забезпечення; медичного обслуговування; право на відповідну інформацію про тимчасовий захист; можливість отримати статус біженця у майбутньому. Крім того, національні уряди розробили і впровадили послідовні протоколи, що забезпечують захист у пунктах прийому біженців; самим біженцям доводилася чітка інформація про те, як звертатися по допомогу і повідомляти про інциденти, пов'язані з транспортуванням і розміщенням біженців.

³ Так, ЄС координує медичну евакуацію українських пацієнтів, які потребують невідкладного лікування. Під час війни понад 2100 українських пацієнтів було переміщено до лікарень по всій Європі для отримання спеціалізованої допомоги. У вересні 2022 р. у польському місті Жешуві було відкрито хаб EU Medevac для медичної евакуації українських пацієнтів.

⁴ Так, обидві палати польського парламенту у найкоротші строки (12 березня 2022 р.) ухвалили Закон про допомогу громадянам України у зв'язку зі збройним конфліктом на території цієї країни.

⁵ Соціальний ризик є подією, обставиною, фактором, які потенційно можуть наступити, у зв'язку з чим об'єктивно (незалежно від волі людини) спричинять соціально негативні наслідки у вигляді втрати засобів до існування, неможливості забезпечити себе та членів своєї сім'ї мінімально необхідним рівнем благ для задоволення потреб, втрату соціального статусу, неможливість повернення до попереднього рівня та способу життя без сторонньої допомоги та підтримки.

Одним з наслідків російської агресії, який впливає на соціальні і економічні права людини, є економічна і енергетична кризи, які заціпили не лише Україну, але й Європейський Союз. Сьогодні функціонування вітчизняної економіки і соціальної сфери напружено залежать від допомоги США, ЄС завдяки та міжнародних фінансових інституцій, адже оборонний бюджет України становить 60% державних видатків. Таким чином, ЄС надає соціальну допомогу не лише тимчасово переміщеним особам, які перебувають на його території, алей тим українцям, які залишилися в Україні. Крім того, ЄС з перших днів війни надає гуманітарну допомогу українцям, які полишили свої домівки і виїхали до інших, безпечніших міст України. Співпраця країн ЄС з українською владою відбувається на всіх етапах і передбачає надання допомоги українцям у забезпеченні їх першочергових мінімальних основних потреби в умовах війни.

Однак на цьому допомога ЄС Україні не обмежується. Що стосується післявоєнного відновлення, то Європейський Союз планує створити трастовий фонд солідарності за зразком фонду відновлення країн-членів ЄС після Covid-19 [5]. Він фінансуватиме інвестиції у відбудову України та реформи за погодженням з українським урядом. Важливо зазначити, що безповоротна фінансова допомога іноземних держав має становити левову частку (80–90%) міжнародної фінансової допомоги Україні. За її рахунок мають фінансуватися проекти з будівництва нових великих містоутворюючих промислових підприємств, реконструкції на нових технологічно-цифрових засадах постраждалих підприємств, відбудови інфраструктури та житлового фонду. Домовлятися про таку схему фінансування потрібно вже сьогодні, не нехтуючи цим питанням, успішне вирішення якого безпосередньо впливатиме на стійкість післявоєнного економічного зростання нашої держави. Поки що іноземні держави більш схильні до кредитування, тоді як на гранти, за словами міністра фінансів України С. Марченка, планується спрямувати лише 10% загального обсягу міжнародної фінансової допомоги [6, с. 203], що не відповідає національним інтересам України.

5 травня 2022 р. в ЄС було створено Трастовий фонд солідарності з Україною, який має стати інструментом мобілізації коштів для відновлення України, зокрема за рахунок конфіскованих активів російських олігархів [7]. Україна також сподівається на участь у повоєнному відновленні Світового банку, Міжнародного валютного фонду, Європейського інвестиційного банку, Європейського банку реконструкції та розвитку, а також на допомогу великих міжнародних компаній та благодійних фондів.

Серед основних завдань інтенсивного повоєнної відбудови України варто виділити [8, с. 51–54, 59–60]:

- відбудова критичної інфраструктури, що передбачає відновлення об'єктів, що проводять діяльність та надають послуги в галузях енергетики, транспорту, водопостачання, виробництва харчових продуктів тощо;

- відновлення соціальної інфраструктури (розробка проектів відбудови зруйнованих сіл та міст, з обов'язковою наявністю місць для укріття);

- відновлення виробничої інфраструктури, розбудова якої здійснюватиметься на основі стратегії індустріалізації, вдосконалення технологій для забезпечення енергоефективності, ресурсоефективності та екологічності виробництва і споживання;

- структурна перебудова, що є найскладнішим і довготривалим завданням з відновлення економіки України та створює можливість переходу до нового технологічного укладу, заклавши фундамент сталого економічного зростання національної економіки;

- релокація підприємств. Станом на 22 квітня 2022 р., 400 підприємств з територій, де велися активні воєнні дії, перемістили свої виробничі потужності у безпечніші

регіони і 190 з них почали працювати. Якщо ці та подані на релокацію (близько 1000) підприємства запрацюють на постійній основі, зайняті на них переселенці потребуватимуть житла, що також необхідно враховувати у проектах відновлення соціальної інфраструктури;

- збереження та подальший розвиток людського капіталу. Для цього необхідно створити умови для якомога скорішого повернення переселенців в Україну, починати відновлювати зруйновані міста з передмість, створюючи там одно- та двоповерхові містечка-сателіти, де люди зможуть повернутися до нормального життя, а також за можливості зводити мобільні житлові комплекси для тих, хто чекатиме відбудови пошкоджених будинків;

- кардинальна зміна державної політики формування та використання людського капіталу. Йдеться про реформування системи освіти, впровадження дуальної освіти, оснащення закладів вищої освіти сучасним обладнанням, створення індустріальних парків, наукових хабів тощо.

Україна від початку війни відчуває бюджетну підтримку з боку держав-членів ЄС та міжнародних фінансових інституцій. Так, 4-5 липня 2022 р. у Лугано (Швейцарія) відбулася Конференція з відновлення України (URC2022), яка зібрала 58 міжнародних делегацій, а також представників приватного сектору та громадянського суспільства. Під час роботи Конференції було прийнято «Декларацію Лугано» [9], яка створює основу для політичного процесу, який спрямовуватиме відновлення України, а також встановлює «принципи Лугано», які слугуватимуть спільним орієнтиром на майбутнє⁶. Перші 580 проектів, передбачених Планом Лугано, будуть реалізовані у перші два роки. Інші 270 проектів – у наступні 6 років. Найбільші витрати пов'язані з відновленням житла та інфраструктури, водопостачання, каналізації та опалення. Протягом 10 років для досягнення цих цілей має бути виділено 750 млрд. доларів [11].

26 січня 2023 р. розпочала роботу Міжвідомча донорська координаційна платформа для довготривалої підтримки процесу відновлення, розбудови та реконструкції України в рамках так званого «фінансового Рамштайну»⁷. Це забезпечило координацію між міжнародними донорами та міжнародними фінансовими організаціями і забезпечило узгоджене, прозоре та підзвітне надання підтримки Україні⁸. Надходження коштів іноземних партнерів у державний бюджет України відбувається окремими траншами і при цьому розмір надходжень зростає⁹. В номінальному гривневому вираженні вливання із зовні забезпечили майже 60% потреб бюджету [10].

Потенційними джерелами післявоєнної відбудови України називають урядову допомогу у формі грантів, кредитних ліній, які можуть адмініструватися профільними агенціями USAID (США), SIDA (Швеція); міжнародні фінансові інститути – СБ, ЄБРР, ЄІБ тощо; приватні інвестиції; репарації. На даний момент відпрацьовується механізм репарацій на основі Міжнародної угоди про репарації, положення якої передбачають згоду держав-

⁶ Ключовою ідеєю Декларації є «відновити краще, ніж було». При цьому акцент зроблено на тому, що реконструкція не є завданням, яке має пріоритет над реформами, боротьбою з корупцією, більшою прозорістю та захистом незалежної судової системи, оскільки всі ці завдання взаємно обумовлені.

⁷ У роботі «фінансового Рамштайна» беруть участь ЄС і його держави-члени, країни G7 та такі фінансові інститути, як Європейський інвестиційний банк, Європейський банк реконструкції та розвитку, Міжнародний валютний фонд і Світовий банк. Передбачено, що до Платформи зможуть приєднатися й інші донори.

⁸ Платформа працюватиме у трьох напрямках: постійна короткострокова та середньострокова підтримка України, міжнародна координація та підтримка реформ, а також розвиток приватного сектору.

⁹ У рамках VIII програми макрофінансової допомоги Європейського Союзу загальний обсяг фінансування становив 5 мільярдів євро (Україна отримала у жовтні перший транш у розмірі €2 млрд; у листопаді другий – €2,5 млрд; у грудні – €500 млн). У грудні 2022 р. ЄС схвалив виділення Україні макрофінансової допомоги у розмірі 18 млрд євро, які надійдуть протягом 2023 р. У січні ЄС оголосив про надання Україні перших €3 млрд макрофінансової допомоги.

підписантів на виявлення, заморожування, та конфіскацію російських активів з подальшою передачею до компенсаційного фонду.

Генеральна Асамблея ООН ухвалила резолюцію L.6/2022 «Сприяння виправленню та відшкодуванню за агресію проти України», яка містить рекомендацію щодо створення державами-членами спільно з Україною окремого механізму відшкодування на базі реєстру збитків, який зараз наповнюється даними [10].

Україна – це соціальна держава, яка турбується насамперед про найбільш вразливі категорії населення: особи з інвалідністю, пенсіонери, малозабезпечені та багатодітні сім'ї, матері-одинокки та інші категорії. В сучасних умовах існує нагальна потреба в удосконаленні вітчизняної системи соціального захисту населення, адаптувати їх до умов воєнного стану та повоєнного періоду.

Україна, здійснюючи адаптацію власного законодавства до законодавства ЄС [12], зобов'язана покращити соціальну захищеність громадян, наближаючи її до соціальних стандартів ЄС [13]. При цьому українському законодавцю слід зважати на положення Хартії Європейського співтовариства про основні соціальні права працівників (1989 р.). Слід погодитися з висновком Л. Малюги, який вважає, що для імплементації Україною європейських соціальних стандартів мають бути проведені наступні заходи внутрішньодержавного характеру: сприйняття українським суспільством правових цінностей ЄС; усунення невідповідності національного законодавства вимогам, покладеним на Україну Угодою про асоціацію; ефективна протидія корупції; реформування органів державної влади для забезпечення продуктивної взаємодії між ними, де всі працівники та посадові особи будуть служити народу і виконувати свої професійні обов'язки на високому рівні [14, с. 353]. Крім європейських правових стандартів український законодавець має зважати й на міжнародні стандарти у сфері соціального захисту [15, с. 243].

Через російську агресію, яка насправді розпочалася ще в 2014 р., з'явилися такі нові вразливі верстви населення (ветеран АТО, внутрішньо-переміщена особа, родина загиблого воїна та інші), про яких має подбати Україна як соціальна держава. Український уряд має сформувати чітку соціальну політику, яка має на меті забезпечити ефективний захист цих категорій громадян [16, с. 107].

Висновки. Соціальне забезпечення – це не лише складова юридичної науки, але й насамперед реальний заклик до України як соціальної держави запровадити дієві механізми вирішення соціальних проблем та реагування на соціальні ризики. В умовах інтеграції до Європейського Союзу український уряд має здійснити адаптацію свого законодавства у сфері соціального захисту до відповідних правових стандартів ЄС, а також міжнародно-правових стандартів.

Протягом перших тижнів від початку російської агресії в Європейському Союзі не було ухвалено жодних системних рішень, а тому допомога українським біженцям надавалася за особистою ініціативою громадян ЄС і громадських організацій, зважаючи на потребу у негайній гуманітарній допомозі. Однак згодом виникла потреба у системній допомозі. Важливою проблемою, яка додатково аргументувала необхідність системної організації підтримки біженців, є їхня безпека. Реагуючи на ситуацію, а також запити місцевої влади держав-членів ЄС, Рада ЄС ухвалила рішення щодо застосування Директиви від 20 липня 2001 р. № 2001/55/ЄС, а парламенти окремих держав-членів, зокрема Польщі, були вимушені внести низку змін до національного законодавства з метою надання допомоги біженцям (переважно жінкам і дітям) з України.

Під час воєнного стану, а також у повоєнний період перед Україною постає надзвичайно складне завдання – вийти з колосальної багатоаспектної кризи, що виникла під час війни. Це в свою чергу потребуватиме відновлення свого соціально-економічного, фінансового та екологічного стану, а також численних аспектів свого людського потенціалу. Очевидно, що це завдання Україна нездатна вирішити самотужки, як і країни Західної Європи після Другої світової війни. Тому Європейський Союз разом з міжнародними фінансовими інституціями, а також зацікавленими державами розробляє плани надання допомоги під час війни, а також відновлення України у повоєнний період. Їх реалізація опосередковано сприяє соціальному захисту не тільки українців-біженців, але й тих, хто не залишив Україну. Відновлення України і повернення українських біженців на Батьківщину – це взаємоумовлений процес, в якому зацікавлена як Україна, так і Європейський Союз.

ЛІТЕРАТУРА

1. Імплементаційне рішення Ради (ЄС) 2022/382 від 4 березня 2022 р., що встановлює наявність масового напливу переміщених осіб з України у розумінні ст. 5 Директиви 2001/55/ЄС та запроваджує тимчасовий захист. URL: <https://drive.google.com/file/d/1XoZzuVmqu3MuC1vAs6VgrvRZKBvc9h4U/view>.
2. Яковлева Г.О. До визначення поняття та природи соціальних ризиків у праві соціального забезпечення. *Право та інновації*. 2018. № 2(22). С. 49–53.
3. Дорога додому. Як повернути в Україну біженців з-за кордону. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/doroga-domoy-vernut-ukrainu-bezhentsev-rubezha-1655823664.html>.
4. Конвенція про статус біженців від 28.07.1951 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011#Text.
5. Яковюк І.В., Єфремова К.В., Новіков Є.А. Економічна безпека і роль колективного Заходу у поствоєнному відновленні України. *Право та інновації*. 2022. № 2 (38). С. 19–26. DOI 10.37772/2518-1718-2022-2(38)-2.
6. Підоричева І. Післявоєнне відновлення Європи: досвід та уроки для України. *Журнал європейської економіки*. 2022. Том 21. № 2 (81). С. 190–207.
7. Яковюк І.В., Туренко А.Ю. Конфіскація російських активів для відновлення України: правові проблеми реалізації. *Проблеми законності*. 2023. Вип. 161.
8. Скрипниченко М.І., Кузнєцова Л.І., Білоцерківець О.Г. Сценарні макрооцінки післявоєнної відбудови економіки України. *Економіка і прогнозування*. 2022. № 3. С. 48–74.
9. Outcome Document of the Ukraine Recovery Conference URC2022: «Lugano Declaration» (Lugano, 4–5 July, 2022). URL: <https://reliefweb.int/report/ukraine/outcome-document-ukraine-recovery-conference-urc2022-lugano-declaration-lugano-4-5-july-2022>.
10. Охріменко О., Попов Р. Повоєнна відбудова України: потенціал і стратегія перетворень. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 45.
11. План відновлення України. URL: <https://recovery.gov.ua/>
12. Яковюк І. В. Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу: проблеми реалізації. *Державне будівництво та місцеве самоврядування: збірник наукових праць*. Харків: Право, 2012. № 24. С. 37–49.
13. Смирнова К., Федорова А. Імплементація Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у сфері трудових відносин: проблеми та перспективи. *Український часопис міжнародного права*. 2019. № 1. С. 69–78.
14. Малюга Л. Ю. Теоретико-правові основи адаптації соціального законодавства України до законодавства Європейського Союзу. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2019. 406 с.
15. Шумило М.М. Міжнародні стандарти в сфері соціального захисту. *Університетські наукові записки*. 2012. № 3. С. 243–249.
16. Аніна О.О. Вплив міжнародно-правових соціальних стандартів на право соціального захисту України. *Дослідження актуальних питань юридичних наук*. 2020. № 2. С. 107–112.